

Lausunto

06.08.2024

Asia: VN/15985/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuus)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry kiittää hallitusta pyynnöstä lausua esityksen luonnoksesta yhdenvertaisuuslain muuttamisesta.

Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen yhdenvertaisuustyö on syrjimättömyyden ja tasa-arvon toteutumiseksi välttämätöntä yksilön jokaisessa elämänvaiheessa. Varhaiskasvatuksen rooli siinä, kuinka lapset kasvatetaan arvostamaan ja kohtaamaan erilaisuutta ja ihmisten moninaisuutta, on erityisen merkittävä. Jokaisella lapsella tulee Suomessa olla oikeus turvalliseen ja syrjinnästä vapaaseen varhaiskasvatukseen, minkä toteutuminen kuitenkin vaatii määrätietoista ja suunnitelmallista yhdenvertaisuustyötä, johon myös varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmilla tähdätään.

Suomi on myös sitoutunut lapsen oikeuksien ja aseman edistämiseen ratifioidessaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen. Viranomaisilla on myös laissa säädetty velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta sekä arvioida toimintansa vaikutuksia yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Esitys yhdenvertaisuuslain muuttamisesta on ristiriidassa useiden hallitusohjelman kirjausten lisäksi myös muiden hallituksen työtä ohjaavien dokumenttien, mm. rasismivastaisen ja yhdenvertaisuutta edistävän toimintaohjelman sekä kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman kanssa. Kansainvälisistä ihmisoikeuksista valvovista elimistä esimerkiksi TSS-komitea on suosittanut Suomelle, että yhdenvertaisuustyötä tulisi lisätä kouluissa niin oppilaiden kuin opettajien inklusiivisuuden kehittämiseksi.

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset tekevät äärimmäisen tärkeää työtä uusien sukupolvien kasvattamisessa ja luovat työllään pohjan niin lapsen koulutielle kuin myöhemmällekin elämälle. Varhaiskasvatuksen velvollisuutta tarjota yhdenvertaiset lähtökohdat jokaiselle lapselle tulee tukea

kaikin mahdollisin tavoin, niin kuntatasolla kuin lainsäädännönkin keinoin. Tähän nykyinen lainsäädäntö tähtää, eikä sen positiivisia vaikutuksia yhdenvertaisuuden edistämiseen tule vaarantaa muuttamalla lakia ennen kuin sen vaikutukset ja tosiasialliset kulut pystytään varmasti todentamaan.

Lainsäädäntötyössä johdonmukaisuus, pitkäjänteisyys ja tutkittuun tietoon perustuva vaikutustenarviointi on avainasemassa. Vasta vuosi sitten voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain muuttamisen valmistelun aloittamisen kohdalla tämän ei kuitenkaan voi sanoa toteutuvan. Myös esityksessä todetaan useampaan otteeseen, ettei vuonna 2023 voimaan tulleen lakimuutoksen tosiasiallisia vaikutuksia ole näin lyhyen ajan kuluttua vielä mahdollista todentaa. Lisäksi asiantuntijat ovat esittäneet huolensa varhaiskasvatukseen liittyvän lainsäädännön poukkoilevuudesta ja toivoneet alan ammattilaisille annettavan työrauhan.

Arviot lakimuutoksen yhteiskunnallisista vaikutuksista ovat huolestuttavaa luettavaa. Nykyisellä lailla katsotaan esitysluonnoksessa olevan erityisen positiivisia vaikutuksia kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevien lasten ja perheiden asemaan. Sen sijaan nyt esitetyn lakimuutoksen vaikutuksena on mahdollisesti ”kielteisiä vaikutuksia erityisesti syrjinnän vaarassa oleviin lapsiin ja heidän perheisiinsä.” Hallituksen on varmistettava kaikin mahdollisin keinoin, että sen tekemä politiikka edistää ihmisoikeuksia ja lapsen etua.

Lakimuutosta perustellaan ennen kaikkea siitä koituvilla säästöillä ja varhaiskasvatuksen toimipaikkojen työmäärän vähentämisellä. Lakimuutoksesta mahdollisesti koituvat säästöt ovat kuitenkin karkeita arvioita, eivätkä nämä taloudelliset vaikutukset vaikuta esityksen perusteella suuruusluokaltaan merkittävästi valtiontaloutta kohentavilla. Hallituksen esitysluonnoksessa mainittu yhdenvertaisuussuunnitteluun varattu työaika (2 h / työntekijä) ei myöskään kuulosta liioitellulta, kun kyse on näin tärkeästä asiasta. Lisäksi huomionarvoista on, että yhdenvertaisuussuunnittelun vaatiman työmäärän arvioidaan vastaavan noin kolmannesta koko yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluun käytettävästä työmäärästä. Koska tasa-arvon edistämismuutokset varhaiskasvatuksessa säilyy hallituksen esityksen mukaisesti ennallaan, ei yhdenvertaisuuden edistämismuutoksesta luopuminen olisi myöskään tästä näkökulmasta taloudellisesti perusteltua.

Yhdenvertaisuuden edistäminen varhaiskasvatuksessa on tehokkainta silloin, kun lapset, huoltajat ja henkilöstö osallistuvat yhdenvertaisuustyön suunnitteluun ja seurantaan. Myös lakiesityksessä todetaan osallistavan yhdenvertaisuustyön positiiviset vaikutukset mm. lasten kykyyn kunnioittaa erilaisuutta ja monimuotoisuutta, sekä tietoisuuteen omista oikeuksistaan. Nyt esitetty lakimuutos kuitenkin poistaisi laista veloitteen juuri tähän osallistavaan yhdenvertaisuustyöhön siirtäen vastuun yhdenvertaisuussuunnittelusta kunnille. Osallistava yhdenvertaisuustyö jäisi lakimuutoksen myötä täysin varhaiskasvatuksen yksikköjen oman aktiivisuuden varaan. Riski, että mahdollisen lakimuutoksen myötä kuntien laatimista ylätason yhdenvertaisuussuunnitelmista tulee varhaiskasvatuksen toimipaikkojen arjesta irrallinen ohjepaperi, on todellinen.

Nyt esitetyllä lakimuutoksella olisi kielteisiä vaikutuksia myös varhaiskasvatuksen paikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitteluun, joka hallituksen esityksen mukaan säilyisi ennallaan. Tasa-arvotyö on tehokkainta silloin, kun sen lähestymistapa on intersektionaalinen eli moniperustaisen ja ”risteävän” syrjinnän huomioiva. Lakimuutokset varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun osalta tehtiin samaan aikaan, ja kantava ajatus on, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat tehdään käytännössä yhteisinä suunnitelmina. Näin pyrittiin varmistamaan, että intersektionaalinen lähestymistapa toteutuu varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä mahdollisimman hyvin. Yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen poistaminen varhaiskasvatuksesta jättäisi kuitenkin vapaaehtoiseksi sen, kuinka nämä risteävät erot ja erilaiset syrjintäperusteet huomioidaan varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelussa.

Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS katsoo, että yhdenvertaisuuden edistämismääräyksen ja yhdenvertaisuussuunnittelu on aivan yhtä tärkeää varhaiskasvatuksessa, kuin muillakin koulutusasteilla. NYTKIS jakaa monien muiden tasa-arvo- ja ihmisoikeustoimijoiden näkemyksen siitä, että varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistä ei voi jättää sen varaan, ”kuinka hyvin eri toimijat sitoutuvat yhdenvertaisuuden tehokkaaseen edistämiseen toimipaikkakohtaisen suunnittelumääräyksen poistamisesta huolimatta.”

Lainsäädännön on kannustettava yhdenvertaisuuden edistämiseen kaikkialla yhteiskunnassa, myös varhaiskasvatuksessa. Näillä perusteilla Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ei kannata hallituksen esitysluonnosta yhdenvertaisuuslain muuttamisesta.

Haapea Katariina
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry